

ד"ת באזכרה ראשונה של אבי מורי יהודה בן אהרון משה ז"ל
(הד"ת מתורגם להולנדית וניתן לקבל בקשה)

ברשותכם לכבוד היארצייט הראשון לאבינו ז"ל רציתי ללמוד דבר הקשור לאחד מהזכויות שאפיין אותו, קבלו תיקון אפילו 3 זכויות, ופרשת השבוע, ויזכור.

העניין ללמד על זכויותיו בעיקר מיועד שא"מ עדיין מתפקד כמורה דרכינו וצורר בצרור החיים. קרי, זה מחייה את זכרונו.

הנושא: מתנת יד.

הפסוק האחרון של פרשת השבוע שעבר ראה:

אִישׁ כְּמִתְנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת ד' אֶלְקִיךָ אֲשֶׁר נָתַתְּ לָךְ:

קוראים בחו"ל בשמיני של פסח, שני של שבועות ושמיני חג העצרת.

זה המקום להזכיר שבמשך כ 25 שנה, אבינו דאג לפני כל יום טוב לסדר הס"ת (SEIFER STELLEN). דאג בהשקעה של כשעה להגיע ל CIZ בדרום העיר, כדי שהציבור לא יתבטל במשך כ 3 דקות. בזה מראה החשיבות להשקיע בכלל, בציבור. הוא גם קרא בתורה (עם יחס השקעה לטובת ציבור דומה).

המקור העיקרי לד"ת זה ספר: לא יסור שבט מיהודה: הנהגה, רבנות וקהילה בתולדות ישראל מחקרים מוגשים לפרופסור שמעון שוורצפוקס.

בגדול זה כנראה התחיל בוורמייזא (WORMS) בזמן שרש"י היה שם, ומצד אחד עבר דרך טרביסו לפררה עיר של ברטה (בוֹנְפִילִיוֹלִי), ומצד שני לאמסטרדם. ובסוף נתחבר ביניהם לשערי צדק בירושלים.

אז ככה.

באמסט רדסלפן קוראים בצורה מיוחדת בשלושת הימים טובים בו קוראים "כל הבכור" (ורק אז ולא כפרשת בשבוע) סוף פסוק:

שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל־זְכוֹרְךָ אֶת־פְּנֵי אֲדֹנָי אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג הַמִּצּוֹת וּבְחַג הַשְּׂבָעוֹת וּבְחַג הַסִּפּוֹת וְלֹא יִרְאֶה אֶת־פְּנֵי ד' רִיקָם:

בצורה מיוחדת ואז "בטעם עליון" איש כְּמִתְנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת ד' אֶלְקִיךָ אֲשֶׁר נָתַתְּ לָךְ:

וגם כל היום נקרא "מתנת יד".

המנהג בוורמס היה שכולם הגיעו לבית כנסת של הגדול שבעיר (רב ראשירש"י) לקבל "מי שברך" אישי בדומה לשמחת תורה בארץ (ללא עלייה לתורה). וזה היה נגד "מתנת יד" דהיינו תרומה שנודרים. גם כנראה כנגד **וְלֹא יִרְאֶה אֶת־פְּנֵי ד' רִיקָם. וגם כנגד איש כְּמִתְנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת ד' אֶלְקִיךָ אֲשֶׁר נָתַתְּ לָךְ.** דהיינו זה מחבר בין 3:

עלייה לרגל "3 פעמים בשנה" לבין,

"לא יראה פני ריקם + מתנת יד" לבין

ד"ת באזכרה ראשונה של אבי מורי יהודה בן אהרון משה ז"ל
(הד"ת מתורגם להולנדית וניתן לקבל בקשה)

"כברכת".

וכתוב בספר מעשה הגאוניס (מאה 11-12) על MAINZ-WORMS:

ב שמיני עצרת **מברכין צדקה** מפני "לא ייראו פני ריקם". כנראה מתכוונים למי שברך (מיוחד למתנת יד). "מוטל על כל 1 ו 1 לתת צדקה בזמן הזה" (האם מדובר על לנדור? או אולי אפילו כמו באתיופיה עדיין נותנים ממש הכסף במקום ביום טוב? במיוחד שזה היה לרוב יום ב של גלויות (חוץ משמיני עצרת) שבו גם קברו מתייהם. זה היה עושה מתנת יד עך יותר מיוחד, אבל לא מצאתי רמז ברור לזה), שיפתח אוצרו הטוב בשפע. גם אם מתנת יד חל בשבת קוראים עשר תעשר שגם מזכיר הצדקה והקשר לברכה ומוזכר ב (תענית ח ע"ב): ואמר רבי יוחנן: מאי דכתיב עשר תעשר - עשר בשביל שתתעשר.

לפי מחזור ויטרי דווקא במתנת יד דרש הרב לתת צדקה מיד אחרי ההפטרה והזכיר שני הפסוקים. והיה מנהג שהרב לקח ס"ת בידו והלך לכ"א לברך ע"פ נדרו. זה נקרא מנהג הריינוס RIJN.

במאה ה 13 מספר צדקיהו בן אברהם הרופא איש **רומא**, "ומה שנהגו לפסוק צדקה גם בעבור המתים להזכיר נשמות למנוחה". זה פעם הראשונה שמחברים בין הזכור שאומרים באותם ימים (בחול" ובארץ יום לפניו). דהיינו בחול"ל הם הם הימים של יזכור. מעניין גם היום בבני רומה דווקא מברכים **למנוחת נפש בכל שבת לעולה לתורה** מה שלא מברכים בהולנד. דהיינו בשבת רגילה מברכים רק המשפחה הקרובה שבחיים. אז עוד לא היה מקובל לעשות בכלל יזכור בכל מקום. דהיינו היה ויכוח והבדל במנהגים אם ראוי לעשות יזכור וצדקה ולימוד (למת אחרי 11 חודש (כמו יארצייט) או בכלל.

בשכנועים לאומר יזכור עזרו שתי דברים. מצאו סמך מעגלה ערופה: בספר חסידים מ "כפר לעמך ישראל אשר פדית" שנחשב מקור חזק לבקש כפרה למת מהתורה. ועשו את זה קודם בעיקר ביום כיפור יחד עם פסיקה לצדקה, כמו למשל נהוג עדיין בפדובה באיטליה. הדבר השני שבעקבות מאורעות תתנ"ו (1096), התקינו התפילה אב הרחמים', שכתוב בו **יְזַכְּרֵם אֱלֹקֵינוּ לְטוֹבָה עִם שְׁאֵר צְדִיקֵי עוֹלָם**. שזה בפועל יזכור. דהיינו קהילות שום שכנראה לא נהגו להגיד יזכור, קיבלו בפועל התפילה יחד עם היזכור. אולי לא מיד, אבל היה קשה להם לוותר על תפילה זו שדווקא הזכיר את האסון הגדול שקרה בקהילות שלהם. ומשם, דהיינו אחרי שאב הרחמים חדר והתקבל הנימוק של עגלה ערופה היזכור חדר גם שמה למתנת יד. (ד"א אב הרחמים בהולנדריינלנד רק אומרים פעמיים בשנה ובמקומות אחרים יותר, אע"פ שהותקן בעקבות האסון שקרה שם בריינלנד קהילות שו"ם).

בהולנד גם היה נהוג לבקר אצל רב הקהילה בביתו אחה"צ (שלמתנת יד) לברכו (מתנת יד HANDJE GEVEN לתת יד) מעין עליה לרגל (מתועד גם ב MAINZ).

הקטע הבא, שבעצם מחבר הכי חזק לזכויות האבא שלנו ז"ל זה הקדשת הצדקה דווקא לעניי ישראל וירושלים. דהיינו אבי מעבר שרצה לתרום צדקה גם רצה לתרום לישראל, וגם הקפיד לקנות פירות מהארץ לטוס אל על וכו'.

התפתח המנהג שהצדקה שתורמים ב מתנת יד דווקא הולך לעניי ישראל/ירושלים. **ויש עדויות לכך מ 1280 עד 1346 ואז שוב מ המאה ה 15**. כנראה להשוות בין העלייה לרגל ולא ייראו פני ריקם. זה גם כתוב ב REGELEMENTEN התקנות של ק"ק אשכנזי אמסטרדם. שהצדקה במתנת יד מיועד בחלקו לארץ ישראל.

ד"ת באזכרה ראשונה של אבי מורי יהודה בן אהרון משה ז"ל
(הד"ת מתורגם להולנדית וניתן לקבל בקשה)

כדי לאפשר זאת, מתועד (לפחות ב MAINZ) שהשמש הסתובב בשבוע אחרי מתנת יד בתפילה עם שתי קופות צדקה. אחד צדקה רגילה ואחד למתנת יד (שלפחות חלקו הלך לארץ ישראל).

ואני מסיים אם שתי נוסחאות של "מי שברך" מיוחד של מתנת יד. שניהם מזכירים תרומה לארץ ישראל וירושלים. אחד מפררה באיטליה ואחד מרצי "הוד" כמו תהלים צו ו הוּד וְהַדָּר לְפָנָיו עַל וְתַפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ. הלא הם הולנד דויטשלנד.

וכנראה התרומות של קהילות הוד, שהם הקהילות הדתיות של הולנד וגרמניה\דויטשלנד לטובת ארץ ישראל במאה הקודם היה: בניית בית החולים שערי צדק בירושלים. שהוקם על ידי תרומות של קהילות אלא דווקא כנראה (בחלקו) ממתנת יד. והשבוע שעבר זכיתי בפעם הראשונה לבקר בזכות תערוכה שלורי השתתף בה עם ציור מרגש של איש שחושב (עושה יזכור) על כלבו.

Deutsch-Holländische Palästinaverwaltung
Berlin - Frankfurt am Main - Amsterdam. 1916.

I.

Mi-scheberach

für die Aufgerufenen, die Spenden für Palästina geloben.

התפלת מי שברך

לעלה לתורה ולכל אדם ואדם לסתנת ידו.

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה הוא יברך את רבי

בעבור שנתן נדבת לבו ... מאיך לעני ירושלים עיר הקדש למחית נפשות אומללות בארצנו הקדושה ולהחזקת שערי תורה בארץ סגלתנו בשכר זה הקדוש ברוך הוא יתנו לראות בכנינתו ולשמות בחקונה ושמירתו וצלתו מהרב רעה ומכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. אותו ואת ביתו עם כל הנגלים אליו. ויתנו לראות ביאת משיחנו ולהביא נדבתו לכנין בית המקדש פענלא וכן קריב. וישלח ברכה והצלתה בכל מעשה ידיו ויתנו לעלות להגל עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

II.

Allgemeiner Mi-scheberach

für die Spender und Sammler.

התפלת מי שברך ביום טוב של מתנת יד.

באחרון של פסח ירכ כל אדם ואדם נכחו לצדקת ארץ ישראל וקום אשרי של סוסף אוטר השיץ את מי שברך הוד.

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה, הוא יברך את כל התקלה הקדוש הנה עם כל קהילות הקדש וישובים וסביבות של כל עיר ועיר. הם וישיהם ונגיהם וקנותיהם וכל אשר להם. וכל מי שיתן מנדבת לבו הו איש הו אשה למחית נפשות אומללות בארצנו הקדושה. לעני ירושלים עיר הקדש ולהחזקת שערי תורה בארץ סגלתנו. בשכר זה הקדוש ברוך הוא יתנו לראות בכנינתו ולשמות בחקונה. וישמרתו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. ויתנו הנדול ישמור עבאיתנו ונגן בעדנו וינצור את מלכנו ויתן שלום בארצנו ויתנו לראות ביאת משיחנו ולהביא נדבתנו לכנין בית המקדש פענלא וכן קריב. וישלח ברכה והצלתה בכל מעשה ידיו ויתנו לעלות להגל עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

ד"ר באזכרה ראשונה של אבי מורי יהודה בן אהרון משה ז"ל
(הד"ר מתורגם להולנדית וניתן לקבל בקשה)

ולבסוף שתי עדויות "פיקנטיות" למנהגנו: קהילת האשכנזים בפירארה שבצפון איטליה
הדפיסה דף בודד, כנראה באמצע המאה התשע-עשרה. לבד מייחודיות ההדפסה, שאינה מחלק
של מחזור או סידור, גם הנוסח מעורר עניין. וזה לשון הדף:

ה' אל-הי הצבאות יושב הכרובים, השקיפה ממעון קדשך מן השמים וראה את בניך
בני בחוניך העומדים פה בחצרות קדשך ונפשם תערוג להשלים תמור עולות וזבחים
אשר צוית להקריב במועדי קדש בנדבה אשר כל אחד ואחד מהם בלב שלם ובנפש
חפצה מתנדב לכבוד התורה ולכבוד הרגל בעד אחיהם בני ישראל אשר עומדים בארץ
הקדושה. ובזכותם ובזכות שאר קהלות שבטי ישראל נחלת אבותינו, ובפרט העיר אשר
נקרא שמך עליה איננה שוממה מאין יושב מבניה.

אבינו אב הרחמן, אתה הבטחתנו ביד עבדיך הנביאים והורית לנו: ובחנוני נא בזאת
אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די.
ועתה הואל וברך את כל הקהל הקדוש הזה, גדולים וקטנים, הם ונשיהם ובניהם וכל
אשר להם. מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא יברך אותנו ויפרוש סכת שלומו עלינו,
וישמרנו ויצילנו מכל צרה וצוקה, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו, ויקיים בנו
מקרא שכתוב: ה' אל-הי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר
דבר לכם, ויזכנו לעלות לרגל עם כל ישראל, ולקיים מה שצוית בתורתך: שלש פעמים
בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אל-היך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבועות
ובחג הסכות, וכך יהי רצון, ונאמר אמן.³³

בסוף יזכור + רבי חנניה + קדיש דרבנן.

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים